

Anders kijken

ZOEKBOEKEN EN COGNITIEVE VAARDIGHEDEN

door Chris Bulcaen

Zoekboeken spelen zich af tussen het detail en het verhaal (zie *De Leeswelp* 2007, p. 162). Het verhaal geeft in meer of mindere mate richting aan het zoeken, zodat zoekboeken van elkaar kunnen verschillen door de aard van het verhaal. Maar het zoeken zelf kan ook heel verschillend zijn. Je hebt bv. het puur systematische scannen van een volgestouwde prent (Wally), of het uitzoeken welke verhalen er nu precies verscholen zitten in de evoluerende prenten (de taarten-boeken van Thé Tjong-King). Verschillende cognitieve vaardigheden worden aangesproken, wat ik wil illustreren met twee nieuwe, knappe zoekboeken.

Krioelen aan zee

De zee, het strand en de dijk, het zijn al meermaals settings geweest voor kijk- en zoekprenten. Recent was er bv. het nostalgische *Naar zee* van Ingrid Godon (*De Leeswelp* 2007, p. 131). Het kijken en zoeken kwam neer op het herkennen van de prototypische uitstap naar de Belgische kust. Het nieuwe *Een dagje aan zee* van het Zwitsers-Franse duo Germano Zullo en Albertine lijkt een gelijkaardige publicatie te worden, zeker wanneer je op de achterkant de vraag "Wat doe jij aan zee?" leest. Maar die vraag blijkt ironisch, want het achterplaat toont ook enkele personages uit het boek en die zien er niet altijd even normaal uit. Ruimzewens, een superheld, een zee-meermin, een muis met een koffer, een kikker die van alles opeet, een vrouw op een giraffennek... Het zijn niet de gebruikelijke badgasten. Die laatste zijn er overigens ook wel: zonneklopers, spelende kinderen, verliefde koppels, animatoren en verkopers.

Een dagje aan zee combineert aldus herkenbaarheid en absurditeit in een grappige progressie van de overvolle zee naar een gezellig avondfeest op de camping. Daartussen doen we het strand aan, een badhotel, winkeltjes, een boten-

museum en een kermis. Het grappige zit hem in wat de talrijke personages allemaal doen op die gekende plaatsen: een fotograaf slaagt er maar niet in een starlet te fotograferen omdat er steeds een beestje in de weg zit, een vrouw kruipt geleidelijk aan hoger in een giraffennek om uiteindelijk... een ballon te pakken, de ruimzewens kijken maar wat rond, we zien telkens een man en vrouw musiceren, maar aan het eind blijkt het een orkestje van identieke muzikanten te zijn etc.

Al die verhalen moet je ontdekken, want er wordt geen enkele zoekopdracht of aanduiding gegeven. Het enige woord dat je op de prenten ziet, is de uitroep van een vrouw die haar zoontje Bo zoekt. Pas aan het eind zie je wie Bo nu eigenlijk is, en op die eindpagina ontdek je de toedracht van de meeste verhalen uit dit boek. Andere verhalen worden al eerder duidelijk, maar nooit meteen. In die zin lijkt dit boek op *Waar is de taart?* en *Picknick met taart* van Thé Tjong-King, waarin je ook steeds moest terugbladeren om betekenis te geven aan het drukke gedoe van de personages.

Je moet hier als lezer zelf zoeken naar wat zoekbaar is. De cognitieve vaardigheden die dit soort zoekboeken aanspreken,

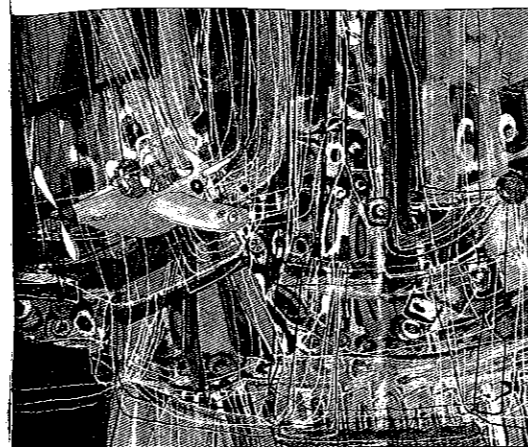
bestaan uit het leggen van verbanden tussen een massa gegevens en het construeren van een verhaal dat een interpretatie biedt aan die verbanden. In tegenstelling tot de boeken van Tjong-King komt aan het eind van *Een dagje aan zee* wel een oplossing voor alle verhalen. Daarmee leest het boek wat makkelijker. Anderzijds ligt er veel variatie besloten in de verhalen, en blijft er natuurlijk de vrijheid om ze persoonlijk in te kleuren.

Het is een krioelen aan deze zee, maar Albertine zorgt er met haar fijne, vloeiende en lichtjes karikatuurale lijn voor dat alles overzichtelijk blijft. Die lijn beeldt alle figuren en voorwerpen scherp af, maar verbindt ze door haar vloeiende karakter ook aan elkaar. Ik heb nog maar weinig zoekboeken gezien — *Pistache* (*De Leeswelp* 2006, p. 295) van Pieter Gaudesaboos is er ook zo een — waarin de verschillende prenten zo vloeiend aan elkaar verbonden worden. Het is een merkwaardige eenheid die een diepere zin geeft aan de vele grappen en absurditeiten in dit zoekboek. Met zijn romantische ontknopingen, absurde wendingen en het eeuwige spel van kinderen vertolkt dit dagje aan zee geen nostalgie, maar een 'joie-de-vivre'.

Arendsblik

In *Vliegen met Felix* wordt wel precies aangegeven wat je moet zoeken, maar het zoeken zelf vereist een speciale kijk, een arendsblik als het ware, en ook wel een beetje kunstzinnigheid. De zoekprenten zien er heel bijzonder uit en ongebruikelijk voor een kinderboek. Herkennen is hier de opdracht, maar dan vanuit een ongewoon perspectief.

Als lezer kijk je naar deze zoekprenten vanuit vogelperspectief omdat ze zo gemaakt zijn. Je kijkt namelijk naar schilderijen van Amerentske Koopman, die geabstraheerde impressies van landschappen en ruimtelijke structuren bevatten. Op die kunstwerken heeft Maayken Koolen personen en voorwerpen getekend, ook van bovenaf gezien.

Op een flap aan de rechterkant komt telkens een tekst in versvorm waarin de te zoeken figuren en voorwerpen vermeld worden. Ter controle of als hulp worden onder de flap de verschillende figuren en voorwerpen apart afgebeeld. De verzen passen in een verhaal over Felix die gaat vliegen met zijn beer — dat vliegtuigje of een stukje ervan komt dan ook telkens voor op de prenten. In de eerste en de laatste pagina's vertellen tekst en beeld over de innige band tussen Felix, zijn beer en zijn vliegtuig. De openingszin luidt als de opdracht van het zoekboek: "Vliegen is het mooiste wat er is want de wereld wordt heel anders als je uit een vliegtuig kijkt". Die boodschap wordt misschien iets te veel herhaald in de daarop volgende tekst, maar die herhaling en het omstandige verhaal hebben de functie om de kinderen voor te bereiden op en te begeleiden bij de ongewone prenten.

Ongewoon, omdat het hier om volwassen abstracte kunst gaat, de "architectonische schilderkunst" van Amerentske Koopman, die haar werkwijze als volgt omschrijft: "De structuur van een volgebouwde stad en de structuur van een landschap zijn nu mijn hoofdthema's. Door het reduceren en opnieuw opvatten van vorm, kleur en lijn ontstaan er schilderijen die een niet realistisch, ongewoon beeld opleveren. Ze zijn een verbeelding van een vlak en lijnenspel waarbinnen weer vlakken en lijnen ontstaan." (www.amerentske.nl). De schilderijen vormen inderdaad een kluit van vlakken en lijnen, het een al ingewikkelder dan het ander. De repetitieve vormen doen denken aan het

werk van Hundertwasser, het contrasteren van gekleurde vlakken aan Duitse expressionisten, en nog tal van andere associaties komen op bij deze kunstwerken die niet erg hedendaags lijken, maar wel intrigeren door hun hardnekkige repetitiviteit. Er zit zeker iets kinderlijks in deze schilderijen, en dat blijkt nog meer uit een aantal afbeeldingen op Koopmans website.

In deze kluit van vlakken en lijnen kun je landschappelijke en ruimtelijke structuren herkennen, al zijn die niet noodzakelijk dezelfde als de kunstenaars in gedachten had. Die herkenning heeft Koolen productief aangewend om van de schilderijen zoekprenten te maken. Zo is er bv. een schilderij, 'Rotondegedonder' uit 2002, dat een zwierige wirwar is van talrijke gebogen rechthoekjes. Koolen interpreteert het als de weergave van een kermis en tekent er botsauto's, een octopus, een rups en snoepkraam in. Een ander schilderij, 'Kartel', stelt ze voor als een haven vol boten en touwen. Voor de tien zoekprenten

Amerentske Koopman:

"De structuur van een volgebouwde stad en de structuur van een landschap zijn nu mijn hoofdthema's. Door het reduceren en opnieuw opvatten van vorm, kleur en lijn ontstaan er schilderijen die een niet realistisch, ongewoon beeld opleveren. Ze zijn een verbeelding van een vlak en lijnenspel waarbinnen weer vlakken en lijnen ontstaan."

is geput uit de hele catalogus van Koopman (ze maakt dit soort werk al sinds 1999) en dat levert heel verschillende beelden op, die een grote variatie aan landschappen en verhaal mogelijkheden toelaten. Felix vliegt bv. nog over een agrarisch landschap, een

verlaten industriële site, een rommelmarkt, een rivier etc.

De figuren en voorwerpen in deze landschappen worden dus van bovenaf bekeken, en dat vereist een speciale cognitieve vaardigheid, een soort "metonymische herkenning", een zoeken op basis van de herkenning van details. In het zeelandschap bv. kun je de botenbaas herkennen aan zijn pet met anker op, een meisje aan haar matrozenhoedje, een meeuwnest aan de eitjes etc. Met patronen, tekeningen, dingen die uitsteken en dergelijke meer zorgt Koolen ervoor dat er aanknopingspunten zijn. Anderzijds houdt de rechterflap ook verrassingen in: je ontdekt wat er allemaal verborgen kan zijn door het vogelperspectief, omdat je enkel het bovenoppervlak ziet. De tekst op de rechterflap helpt verder om verbanden te leggen tussen de vlakken en lijnen op de schilderijen. De botenbaas die de touwen vastlegt werd geplaatst waar een groot aantal lijnen samenkomen. Uiteindelijk leiden de zoekopdrachten de kinderen ertoe om een betekenis te geven aan de schilderijen van Koopman. Ze leren een bepaalde interpretatie te geven aan het geabstraheerde landschap, zien hoe kunst te werk kan gaan, hoe je kleuren, vormen en lijnen kunt aanwenden om andere dan strikt mimetische tekeningen te maken. Het is een boeiende, interactieve manier om de kunstzinnigheid van kinderen te stimuleren. Het is even wennen voor hen, maar ze blijken al vlug mee te zijn met het ongewone perspectief.

Vliegen met Felix mag een vernieuwing in het genre van de zoekboeken worden genoemd, omdat het enerzijds een specifieke cognitieve vaardigheid aansprekt, nl. het herkennen van figuren en voorwerpen op basis van details, en anderzijds de kunstzinnigheid van kinderen aansprekt en verder stimuleert. In de omstandige tekst worden de lezers af en toe te veel bij de hand genomen, maar *Vliegen met Felix* is een zoekboek geworden dat kinderen nog beter leert kijken naar prenten en beelden.

Maayken Koolen, Amerentske Koopman: *Vliegen met Felix*, Clavis Hasselt, 2008, [28] p.: ill., € 14,95 ISBN 9789044808322

ZOEKBOEKEN / VLIEGEN (WERKWOORD)

Albertine, Germano Zullo: *Een dagje aan zee*, Nieuw Amsterdam, 2008, [14] p.: ill., € 12,50 ISBN 9789046803783

Vert. van: *A la mer*. Distr.: Standaard uitg.

ZEE EN STRAND